

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление: 3.8. „Икономика“, научна специалност: „Икономика и управление (индустрия)“

Рецензент: доц. д-р Емил Бориславов Николов, с научна специалност „Икономика и управление (Индустрия)“, катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Автор на дисертационния труд: Филип Сладжанин Здравкович, задочен докторант в катедра „Индустриален бизнес и предприемачество“, докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“.

Тема на дисертационния труд: „Докладване на корпоративната социална отговорност в банковия сектор в Република Сърбия“

Основание за изготвяне на становището: Заповед № 558 от 04 юли 2025 година за откриване на процедура по публична защита на дисертационен труд и утвърждаване състава на научното жури, както и Решение на научното жури от първото му заседание, проведено на 07 юли 2025 година.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е с общ обем от 204 страници (приблизително 224 стандартни машинописни страници). В структурно отношение той включва титулна страница, съдържание (2 страници), въведение (6 страници), три глави (с общ обем от 185 страници), заключение (2 страници) и списък с използваната литература (8 страници, 91 литературни източници, като всички са на английски език). Информацията е визуализирана чрез използването на 3 фигури и 6 таблици. Към дисертационния труд няма включени приложения.

Обект на изследване в дисертацията е докладването на корпоративната социална отговорност (КСО) в банковия сектор на Сърбия. Предмет на изследването е влиянието на докладването на КСО върху взаимоотношенията със заинтересованите страни и пазарното представяне на сръбските банки.

Основната изследователска **цел** е да се оцени обхватът и ефективността на докладването на КСО от сръбските банки и да се изследва неговото въздействие върху взаимоотношенията със заинтересованите страни и тяхното пазарното представяне. За постигане на тази цел са дефинирани 4 изследователски **задачи**, 3 изследователски **въпроса**, 1 главна и 5 подкрепящи **хипотези**. Всички хипотези, подложени на проверка, са потвърдени (доказани).

Видът и обемът на дисертационния труд отговарят на изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на актуална и значима тема, свързана с КСО, която е обект на научни дискусии. Това я прави подходяща за допълнителни изследвания и научни прозрения. Освен това проучването е фокусирано върху банковия сектор на Сърбия, което го прави оригинално по своя характер и резултати.

Обектът, предметът, целта, задачите, изследователските въпроси и хипотези са удачно дефинирани. Използвани са адекватни методи и подходи, включително подходящи статистически тестове, за проверка на хипотезите. Генерираната информация е достатъчна, а ограниченията на изследването са точно описани. Литературните източници са правилно подбрани, използвани са добросъвестно и в съответствие с правилата на научната етика.

Дисертационният труд е логически добре структуриран и с достатъчен обем, отговарящ на качествените изисквания на нормативна рамка. Изложението следва традиционната структура от три основни глави.

В първа глава (92 стр.), която има теоретичен характер и е изградена от 7 основни точки се изследват теоретичните постановки, посветени на значението, еволюцията и ключовите характеристики на КСО. Представени са и ключови дефиниции и интерпретации на същността на КСО. Разглежда се ролята на държавата в развитието на КСО, както и съществуващите стандарти и рамки, свързани с концепцията. Последната точка представя новата парадигма, свързана с КСО, а именно нейното интегриране в бизнес стратегиите на организацията, както и настоящата регулаторна рамка.

Втора глава е съставена от 5 основни точки с обем 44 страници. Първата точка разглежда отчитането на КСО в банковия сектор, докато втората анализира проблема по-широко – във финансовия и нефинансовия сектор като цяло. Третата точка разглежда проблема за ползите от КСО и нейното отчитане от гледна точка на банковия сектор. Четвъртата точка разглежда практиките на КСО в Сърбия, а петата – отчитането на КСО в банковия сектор на страната.

Третата глава включва 5 основни точки и е с обем 49 страници. Тя е методологична по своята същност и представя методологията на изследването, резултатите и техният анализ. Първата точка обсъжда дизайна и методологията на изследването. Втората точка представя целите и хипотезите на изследването, както и ограниченията на изследването. Третата точка разглежда инструментите за генериране на необходимите данни, включително използвания въпросник и структурата на проведените интервюта. Четвъртата точка се занимава с методологията за анализ на данните, включително качествен и количествен анализ, и използваните статистически техники. Петата точка представя и интерпретира получените резултати – потвърдени и отхвърлени хипотези, отговори на изследователски въпроси и постигнати цели.

Използваният от докторанта стил отговаря на изискванията за научен текст, научната терминология е използвана прецизно и не се наблюдават съществени отклонения, повторения или противоречия в изложението. Приложените визуализиращи елементи (таблици и фигури) улесняват по-бързото възприемане на съдържанието, но по мое мнение, дисертационният труд само би спечели ако бяха включени по-голям обем от фигури.

Авторефератът, в обем от 48 страници, отразява достоверно основните моменти от съдържанието на дисертационния труд. В него се съдържат още Справка за основните приноси в дисертацията, Списък на публикациите по темата на дисертацията, Справка за изпълнение на минималните национални изисквания във връзка с процедурата за придобиване на ОНС „Доктор“, Списък на участията в национални и международни научни форуми, както и Декларация за оригиналност и достоверност.

Видно от Справката за изпълнение на минималните национални изисквания е, че докторантът има 6 научни публикации по темата на дисертационния труд (1 статия, която е в съавторство, и 5 научни доклада, 2 от които са в съавторство). Така докторантът формира 38.83 точки, при изискуеми от Закона за развитие на академичния състав в Република България 30 точки.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа както научни, така и научно-приложни приноси. В справката за основните приносни моменти в дисертационния труд са формулирани шест научни и научно-приложни приноса. Въпреки това аз бих ги свел до четири основни, които имат подчертана теоретична и практико-приложна значимост:

1. В резултат на задълбочено проучване на литературни източници са проследени генезисът и еволюцията на КСО, а международните теории за КСО са адаптирани към специфичния и слабо изучен контекст на банковия сектор в Сърбия.

2. Доказано е наличието на връзка между КСО и нейното докладване, от една страна, и нарастването на потребителското удовлетворение, удовлетворението на персонала, както и доверието на заинтересованите страни в банковия сектор на Сърбия, от друга.

3. Направени са практически препоръки за засилване на прилагането и отчитането на КСО в банковия сектор. Тези препоръки включват предложения за подобряване на вътрешната координация, увеличаване на участието на ръководството в стратегията за КСО, засилване на ангажираността на заинтересованите страни и разработване на стандартизирани шаблони за отчетност, адаптирани към специфичните нужди на финансовите институции.

4. Разработена е оценъчна рамка, която позволява систематична оценка на практиките за отчитане на КСО. По този начин дисертацията предлага практичен инструмент, който може да се използва не само в академични изследвания, но и от практикуващи специалисти и институции, които се стремят да подобрят комуникацията и вътрешните си практики за КСО.

Предложените от докторанта в неговата дисертация идеи и приносни моменти намират отзвук и признание от научната общност чрез участието му в научни форуми и публикуване на три научни доклада, пряко свързани с темата на дисертационния труд.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Дисертационният труд притежава някои слабости, които ми дават основание да направя следните критични бележки:

- Налице е ясно изразената диспропорция между първа глава от една страна, която е с обем от 92 страници, и останалите две основни глави, от друга, чиито обем е съответно 44 и 49 страници.

- Актуалността на научното изследване, която според мен е безспорна, не е добре аргументирана в увода на дисертационния труд.

- Не са използвани достатъчно фигури, които да визуализират постигнатите научните резултати и идеи.

- В дисертацията липсват числовите данни от анкетното проучване и интервюто, включително описателната статистика, която е добре да бъде представяна преди резултатите от използваните статистически тестове.

Трябва да се направи уточнението, че представените критични бележки не влияят съществено върху качеството на дисертационния труд.

Внимателният прочит на дисертационния труд ме мотивира да задам следните въпроси:

- Постепенно в рамките на ЕС докладването на КСО бе заменено от докладване на устойчивостта. Как мисли авторът – има ли разлика между двата вида докладване или тава са различни имена на едно и също нещо?

- Проучването показва, че 84% от анкетираните банкови мениджъри желаят въвеждането на задължително докладване на КСО. Как си обяснявате това желание? Обикновено бизнесът е против допълнително регулиране и тежест, а в рамките на ЕС действието на директивата за докладване на устойчивостта (CSRD) бе отложено, с перспектива регулаторните изисквания да бъдат облекчени.

- Кои са банките в Сърбия, които имат най-добра КСО политика, респективно разработват регулярни и качествени КСО доклади? Има ли сръбски банки, които използват GRI стандартите за докладване?

Като препоръки към автора, с оглед подобряване на дисертационния труд, бих предложил анкетната карта, както и въпросите от структурираното интервю, да бъдат изведени в приложения в края на изследването. Бих препоръчал също така да се разработи таблична форма на профил на респондентите, която би била по-лесна за възприемане, а и в унисон с добрите изследователски практики. Последната ми препоръка е обобщените данни от анкетното проучване и структурираното интервю да бъдат представени в приложение, или под формата на таблици „описателна статистика“ в изложението на трета глава. Това би повишило доверието в резултатите от направените статистически тестове.

V. Обобщено заключение и становище

Представеният за рецензиране дисертационен труд е цялостно, актуално и оригинално научно изследване с постигнати приноси от научен и научно-приложен характер. То доразвива съществуващите теоретични концепции, модели и виждания, свързани с КСО и нейното докладване. Същевременно то е ценно и от практико-приложна гледна точка, тъй като разкрива състоянието, проблемите и ефектите от КСО и нейното докладване в банковия сектор на Сърбия. То отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и Правилника за неговото прилагане, както и на Правилника за развитието на академичния състав в Стопанска академия „Д. А. Ценов“. Всичко това ми дава основание да декларирам своето **положително становище** и да предложа на уважаемите членове на научното жури да подкрепят присъждането на ОНС „доктор“ на Филип Сладжанин Здравкович в професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление (индустрия)“.

Дата: 28 юли 2025 г.

Рецензент:

(доц. д-р Емил Николов)